

Bygdestevne på Fjone, Nissedal.

(Manuskript).

Bygdesamfunnet er i vår tid utsatt for sterke påvirkninger. De forandrer de grunnleggende forutsetninger for sysselsetting, bosetting og trivsel i lokalmiljøene. Enkelte av disse forandringer kan føres tilbake til forhold i bygdas hovednæringer - i jordbruket og skogbruket. Nye driftsformer, mekaniseringen og effektiviseringen reduserer behovet for den menneskelige arbeidskraft. Det skaper behov for større driftsenheter og for virkemuligheter utenom de gamle næringer. Men også utviklingen utenfor bygdesamfunnet virker med til å skape nye forventninger, livsholdninger og valgmuligheter for folk i bygda. Impulser til forandringer og oppbrudd fra tidligere livsformer kommer fra den alminnelige industrielle utvikling og fra veksten i de nye bynæringer. De styrkes av ønskene om å skaffe seg videregående utdanning og leve under bedre samfunnsforhold.

Mange vil føle dette slik at bygdesamfunnet er utsatt for så alvorlige påkjenninger at det er et spørsmål om det i det hele tatt vil overleve. Enkelte trekk i utviklingen gir næring til den pessimisme som frykter at vårt samfunn til slutt vil bestå vesentlig av forurensede og utrivelige bykonsentrasjoner. Stadig større deler av folket bor i byområdene.

Sysselsettingen i grunn-næringene kan ventes fortsatt å gå noe ned. Det er stadig rom for tekniske framsteg som sparer arbeidskraft og oppfordrer til større og færre bruk. Fra enkelte lokalsamfunn skjer det en netto utflytting. En uttynning av bosettingen gjør det vanskeligere å holde oppe et skikkelig tilbud av felles tjenester og gjøre bygdesamfunnet livskraftig. Unge mennesker forsvinner til steder med bedre utdanning og til industrisentra. Samtidig blir produksjonsmulighetene i bygda dårlig nyttet.

Alt dette er kjente trekk for mange lokalsamfunn i Norge og andre industriland.

Meget av det som vi oppfatter som framskritt i vårt samfunn, forutsetter imidlertid forandringer. Det er gjennom forandringer verden blir bedre å leve i. Spør vi folk som er flyttet til nye steder for å velge nye jobber og livsmiljøer, gir de fleste uttrykk for at deres livssituasjon er bedre enn den var. Gjennom forandring av samfunnsforholdene skapes nye muligheter for velferd og trivsel. Effektiviseringen og økt produksjon gir også de midler som skal til for å bygge ut trygder og helsevesen. Den skaffer til veie den arbeidskraft som holder helsestellet og sosiale institusjoner i gang. Et variert og allsidig næringsliv kan tilby de jobber som en stadig mer velutdannet ungdom krever. Større likhet i materielle levekår og jevnere muligheter for å velge livsbane går gjennom forandringer og vekst, ikke gjennom stagnasjon og en fastfrysing av gamle samfunnsformer.

Vår oppgave i planleggingen av våre samfunnsformer og levekår består i å skaffe oss innsikt i de krefter som omskaper samfunnene. Vi må ha oversikt over de forandringer som er bundet sammen og de som vi kan velge mellom. Det er forholdsvis lett å bli enige om hva vi sikter mot. Målet må være å opprettholde funksjonsdyktige bygdesamfunn som kan imøtekomme menneskenes økonomiske og kulturelle behov. Ensidig næringsgrunnlag, utflytting og mangel på alternative livsmuligheter gjør mange lokalsamfunn utrygge og tvinger arbeidsfolk til ukelang pendling. Samtidig ønsker vi at ungdommen skal ha reelle muligheter for valg mellom ulike yrker og utdanningsretninger. Dette vil små lokalsamfunn sjelden kunne tilby ungdommen. For byene ønsker vi å unngå pressproblemer, boligkøer, forsøpling og støy som skaper friksjoner mellom menneskene og gjør tilværelsen der problemfylt og utrivelig.

Det er vanskeligere å bli enige om de framgangsmåter som skal føre samfunnet fram til disse mål. Valg av framgangsmåte gir uttrykk for den vekt en legger på de enkelte mål, og hva en helst ser realisert først i de tilfelle en ikke kan oppnå alt samtidig.

Hovedansvaret for utvikling av lokalsamfunnene må ligge på de mennesker som bor der. Gjennom de reformer i lokalforvaltningen som nå blir satt ut i livet, vil kommuner og fylker bli satt bedre i stand til å ta hand om sin egen utvikling. Politisk myndighet vil bli ført fra departementer og sentrale organer

ut til kommunestyre og fylkesting. Fylket vil få sine egne skatteinntekter. Det vil få mer av ansvaret for sysselsettingspolitikken i sitt distrikt. Regjeringen har foreslått å styrke veiledningstjenesten for industri i fylket. For utviklingen i jordbruket har en slik veiledningstjeneste spilt en enorm rolle.

Et viktig hjelpemiddel i lokalsamfunnenes utvikling er de planbudsjetter som fylkene og kommunene nå er pålagt å utarbeide. For de største kommuner har arbeidet med slike økonomiske planbudsjetter kommet vel i gang. I andre er det først i nyere tid tatt skritt til en kartlegging av lokalsamfunnets produksjonsressurser, sysselsetting, utviklingsbehov og vekstmuligheter. Et utkast til fylkesplan for Telemark vil bli lagt fram for fylkestinget til høsten. Vest-Telemark regnes som et av de økonomisk svakest utbygde områder i fylket og på hele Østlandet. Avhengigheten av jordbruk og skogbruk er stor. Folketallet er lite med spredt bosetting. Kommunikasjonsforholdene, svake sentra og kraftutbyggingen hører til de faktorer som har bidratt til utflytting. En regionplan for Vest-Telemark ville gi et verdifullt grunnlag for å vurdere tiltak for flere nabokommuner samlet.

Nissedal arbeider videre med sin kommuneplan ("generalplan"). Utviklingen i kommunen har hittil vært preget av mange av de typiske distriktsproblemer. Jordbruk og skogbruk står for 45 prosent av syssel-

settingen, som er lav i forhold til folketallet. Det gjelder særlig for kvinner. Få har utdanning utover ungdomsskolen. Forholdsvis gode muligheter for sysselsetting i Skiens-området og Sørlandsbyene har ført til en god del pendling. Det har vært både innflytting til og utflytting fra kommunen. Men utflyttingen har hatt overvekt, og folketallet er i dag på knappe 1500. Det er flere hundre mennesker færre enn for 25 - 30 år siden. Det er lavt tall av mennesker i typisk yrkesaktive aldersklasser og en overvekt av eldre. Gårdene er ofte for små til rasjonell drift og til å gi tilfredsstillende inntekter. Pelsdyrnæringen har vært et viktig tilskott til inntektene i bygda. For de eldste, som tidligere måtte klare seg med det lille som småbrukene kunne gi, har Folketrygden gitt et sikrere og vel fortjent levegrunnlag.

Nissedal er også en skogsbygd. Men boniteten på skogen er sterkt vekslende og topografien gjør driften vanskelig. Avvirkningen ligger betydelig under tilveksten (80%) og mulighetene for god skogpleie er ikke utnyttet.

I vurderingen av utsiktene for framtiden gir kommuneplanen uttrykk for tro på at bygdesamfunnet i Nissedal vil være levedyktig og utvikle seg videre. Det har vært tendenser i senere år til at folketallet vil kunne stabilisere seg på 1500. Forutsetningen for at dette skal skje, er at det må skapes en god del nye såkalte basisarbeidsplasser, i planen anslått

til 5 - 6 pr. år. En øking i folketallet vil kreve et høyere antall. Dette må være arbeidsplasser utenom jordbruket. Planen regner som mest realistisk med en fortsatt nedgang i antallet familiebruk. De nye arbeidsplasser må derfor oppveie denne nedgang og må være basert på produksjon som leveres utenfor kommunen. I praksis vil dette måtte være arbeidsplasser i industrien. De vil ha ringvirkninger på andre næringer i kommunen og skape et behov for andre arbeidsplasser som har kommunen selv som marked. På tilsvarende måte som eksporten skaper direkte og avlede muligheter for sysselsetting i landet, vil utadventt industrivirksomhet i kommunen øke sysselsettingen med flere enn de arbeidsplasser som blir skapt i første omgang. Det er viktig å ha denne sammenheng i kommunenes økonomiske utvikling for øye når hver enkelt av dem skal utforme sine planer. Kommuneplanene må gå opp i det som synes å være en virkelighetsnær utvikling for regioner og landsdeler.

Det vil ofte være strid om valg og utvikling av industrisentra og kommunesentra. Slike valg kommer en ikke utenom om en skal få livskraftige bygdesamfunn. Kommuneplanen går inn for en slik senterdannelse, og en konsentrasjon av industriell virksomhet og av de tjenestenæringer som knytter seg til dem. Med dette som utgangspunkt må en planlegge arealdisponering og grunnlagsinvesteringer.

De sentrale myndigheter støtter på forskjellige

måter opp om planleggingen av lokalsamfunnenes utvikling. Vest-Telemark ble i 1966 sammen med fem andre områder i landet pekt ut til et såkalt utviklingsområde. Dette var et ledd i arbeidet med prøvesentra og utviklingsområder som ble startet allerede av Einar Gerhardsens regjering i 1965 og senere ført videre. Siktemålet var å få en samordnet og konsentrert bruk av distriktpolitiske virkemidler i området. For tiden gis støtte til grunnlagsinvesteringer og næringsutbygging. Støtte til investeringer gis etter en sats av 25 %. Ved inngangen til dette året hadde Distriktenes Utbyggingsfond engasjert seg i 13 prosjekter innenfor kommunen med 5,9 millioner kroner i lån, 2,3 millioner i garantier og 1,1 million som tilskott. Tilsammen ligger dette godt over engasjementene i nabokommunene i fylket. Omfanget av distriktsstøtten er imidlertid avhengig av det initiativ og de prosjekter som kommer fra lokalsamfunnene selv. Et hovedproblem har vært mangelen på gode prosjekter som de sentrale distriktpolitiske støtteordninger kunne bli engasjert i.

Utvinningsen av olje og gass på vår kontinentalsokkel og oppbyggingen av industrier som leverer utstyr til borevirksomheten eller som videreforedler oljen, vil gi impulser til nye utviklingslinjer i norsk økonomi. Liknende impulser har våre næringer alltid vært utsatt for, særlig i den sterke utviklingsperiode i de siste 25 år. Vårt valg står ikke mellom å beholde den næringsstruktur vi har i dag og en

annen som måtte bli resultatet av oljevirkomheten. Ikke i noe tilfelle ville vårt næringsliv kunne fryses fast i den nåværende produksjon og sysselsetting. For vår egen del ønsker vi forandringer for å gjøre samfunnet tryggere og bedre å leve i. Dertil vil nye produksjonsoppgaver og markedsforhold bli skapt ettersom det stadig er bevegelse i teknologi, økonomisk samarbeid og i politiske forhold i land som Norge er særlig knyttet til.

Heller ikke er det slik at oljevirkomheten tvinger oss inn i en bestemt, ufravikelig utvikling. Oljevirkomheten gir oss større muligheter til å velge et utviklingsmønster. I Regjeringens stortingsmelding om "Petroleumsvirkomhetens plass i det norske samfunn" er det gitt et opplegg til et slikt mulig utviklingsmønster. Et hovedformål med denne melding er nettopp dette at folk og de politiske myndigheter skal gi uttrykk for et valg. Ikke noen gang tidligere er det i norsk økonomisk politikk gjort forsøk på å gi en så omfattende analyse av de virkninger som utnyttelsen av en norsk naturressurs kan få på utviklingen i det norske samfunn.

Tidsperspektivet er viktig for vurderingen av størrelsen av de arbeidsoppgaver vi her står overfor. Oljen kan på flere måter spille en liknende rolle som vannkraften i vår økonomiske utvikling. Utnyttelsen av fossekraften innledet vår moderne industrielle historie fra omkring århundreskiftet. Olje og gass bør kunne bli et

tilsvarende varig innslag i vår økonomi.

En fast demokratisk styring av oljevirk-
somheten vil være nødvendig om vi ikke skal forspille
muligheten for å velge utviklingsmønstret for
samfunnet og ta hånd om de omstillinger som følger.
Statens eget oljeselskap - Statoil - vil være et
viktig redskap for gjennomføringen av Stortingets
og Regjeringens oljepolitikk. Selskapet vil ha nært
samarbeid med Norsk Hydro og større, private norske
industri grupper som er med i oljevirk-
somheten.

Hovedansvaret for gjennomføringen av Norges
oljepolitikk kan ikke overlates til private økonomiske
interessegrupper. Organisasjonsformen for denne
virksomhet bør være slik at Stortinget og Regjeringen
har direkte kontroll med beslutninger og arbeidsplaner
som kan ha politisk eller prinsipiell betydning,
eller som har vesentlige virkninger på utviklingen
i samfunnet. Disse virkninger vil ikke bli mindre
omfattende om Statoil organisatorisk deles opp i
flere statsselskaper, som hver tar seg av de ulike
grener av virksomheten. Slike formelt atskilte
selskaper vil i alle tilfelle måtte virke som en
enhet. De enkelte ledd i produksjons- og omsetnings-
kjeden er knyttet nøye sammen. Stortinget og
Regjeringen bør i alle tilfelle ha styring over dem
alle.

Stortingets og Regjeringens standpunkt om
at utnyttningen av olje- og gassressursene skal komme
hele samfunnet til gode, er fulgt opp i stortings-

meldingen om naturressurser og økonomisk utvikling. En går her inn for en svakere produksjonsvekst enn det som er teknisk og økonomisk mulig, for å holde takten i omstillinger og flyttinger på et forsvarlig nivå. Avgangen av arbeidskraft fra primærnæringene søkes dempet ned i forhold til det den har vært. Tiltak i jordbruket sikter mot å dekke en større del av matbehovet ved egen produksjon og eget kraftfor. Tiltak overfor etableringer av industri- og tjenestebedrifter vil søke å gi mer varierte muligheter for sysselsetting i distriktene og et bedre arbeidstilbud til kvinner som ønsker å ta lønnet arbeid. To tredjedeler av den økte sysselsetting fram til 1980 ventes å komme i den offentlige sektor; i helsestellet og sosiale institusjoner, i utdanning, forskning og offentlig administrasjon.

I den siste jordbruksavtale er tilskottsordninger og priser på de ulike produkter fastsatt slik at de mindre bærekraftige bruk og jordbruket i distriktene blir tilgodesett. Etter Regjeringens oppfatning bør en styrking av jordbruket i tiden framover skje samtidig med en utjevning av de store ulikheter i inntekter mellom driftsformer, distrikter og bruksstørrelser. Skal en styrking av jordbruket oppnå bred politisk tilslutning, må den skje etter disse linjer. De som har sitt arbeide i denne næring og deres organisasjoner må være enige i praktisk å følge opp et slikt program ved valget av virkemidler og støtteordninger.

Forholdene i jordbruket og skogbruket bør i sterkere grad vurderes i sammenheng, og tiltak i den ene næring bør knyttes til produksjons- og inntektsmålsettinger i den andre. Økte bevilgninger til skogbruksformål bør dekkes innen rammen av en samordnet landbrukspolitik. Tre fjerdedeler av landets skogareal eies av personer som også har jordbruk. Den enkelte bruker vil anlegge driftsforholdene og bruke sin arbeidskraft etter en vurdering av hva den samlede ressursutnyttelse koster av seg.

Avvirkningen i skogen har i en årrekke ligget under tilveksten i landets skoger. Dette har vært tilfelle også i denne kommunen. Vår skogbestand er større, eldre og grøvre enn før. Det er ønskelig å øke avvirkningen som ledd i en fornyelse av skogbestanden og bedre skogpleie. Regjeringen har lagt fram en melding om tiltak for å øke avvirkningen i skogen. Det langsiktige mål for disse tiltak er å fornye og utvide skogressursene slik at tilveksten kan komme opp i 24 millioner kubikkmeter virke i året i løpet av en 80-årsperiode. Dette er det dobbelte av tilveksten i dag. For å komme fram til en fornyelse og skogpleie som gir grunnlag for denne tilvekst i framtiden, bør avvirkningen snarlig komme opp i 10-11 millioner kubikkmeter industrivirke, mot 8-9 millioner i senere år.

Regjeringen vil foreslå tiltak for å få fastsatt tømmerprisene og komme fram til langsiktige prisavtaler og leveringskontrakter. Større deler

av skogarealet bør bli økonomisk drivverdig. Økte tilskudd til skogsbilveier vil være det mest betydningsfulle virkemiddel for økt hogstkvantum. Det vil bli foreslått støtte til hogst i vanskelig terreng, til småvirke og til transport. Skogen bør bli en sikrere og bedre lønnet arbeidsplass.

Telemark hører til de deler av landet der naturen i sterkest grad synes å være utsatt for virkningene av forurensningene av vann og luft. Det gjelder skogen og annen vegetasjon, fisket og muligens også viltbestanden. Sur nedbør som skyldes utslipp av svovelforbindelser fra de store industriområder i Europa, synes å være en viktig faktor i denne sammenheng. Særlig etter 1950 har stadig flere vann og vassdrag blitt fisketomme. Nissedal har et stort antall vann som burde gi gode oppvekstvilkår for fisk. 70 av disse har en flatevidde på over 50 da. De fleste av disse er nå fisketomme. I gammel tid var det bare et par som ble regnet som fisketomme.

Det drives nå en intens forskning i den sure nedbørs virkninger på skog og fisk. En regional kartlegging av vann over hele Sør-Norge er satt i gang, for å gi en oversikt over utbredelsen av skadevirkningene på innlandsfisket. Kartleggingen gjelder både fiskeforekomstene, næringsgrunnlaget og andre forhold i vannet. Regjeringen har fått Stortingets tilslutning til å finansiere videreføringen av et forskningsprosjekt på dette området. Første fase vil bli avsluttet ved utgangen av 1975.

Resultatene vil komme etter hvert i 1976 og vil bli vurdert på en internasjonal ekspertkonferanse som planlegges holdt i Oslo våren 1976. Annen del av prosjektet vil være avsluttet innen 1979.

Regjeringen har tatt opp disse spørsmålene med andre lands regjeringer. I de fleste land i Europa og i europeiske samarbeidsorganisasjoner står spørsmålene om forurensning og miljø sentralt i de økonomiske arbeidsprogrammer.

Menneskene i vårt samfunn er i dag gitt større muligheter enn noen gang før til å bestemme over sine levekår og sitt livsmiljø. Vårt land og den del av verden vi tilhører, er særlig heldig stilt. Våre kunnskaper om sykdommer, ernæring og biologiske forhold setter oss i stand til å verne om liv og helse. Moderne teknikk har avskaffet menneskenes fysiske slit og skapt enorme muligheter for framstilling av varer og tjenester til dekning av de materielle behov. Kulturelle virksomheter, fritid og naturopplevelser er etter hvert blitt allemannseie.

Men samtidig er menneskene og samfunnene blitt mer avhengig av hverandre enn før. Den enkelte kan ikke regne med å være sin egen lykkes smed. Livsmulighetene for den enkelte er avhengig av utviklingen i det samfunn som vi lever i. Gjennom teknologiske framskritt, internasjonal handel og økonomiske forbindelser er landenes utvikling vevet i hverandre.

Vårt samfunn krever et omfattende samvirke

mellom menneskene for å bringe alle disse forhold under en gjennomtenkt demokratisk styring. Det gjelder de krefter som bestemmer utviklingen av konjunktorene i verden, trygghet for arbeidsplassene og næringslivets omstillinger. Det gjelder fordelingen av de materielle ressurser og resultatet av menneskenes arbeide mellom sosiale grupper og land.

En hovedoppgave for menneskene er å finne fram til former for samvirke og samarbeid som gjør en slik styring av samfunnsutviklingen mulig. På det internasjonale plan er det organiserte samarbeid meget mangelfullt, og mange av de vanskeligheter som nasjonene står overfor, er en følge av det. I vårt samfunn søker en å gjøre vår demokratiske styreform bedre og mer funksjonsdyktig. Demokratiseringen i arbeidslivet og av økonomiske maktforhold, og delegasjon av politisk myndighet og reformer i lokalforvaltningen er alle enkelt-tiltak i arbeidet med å gjøre vår styreform bedre. Det er opp til det enkelte menneske og lokalsamfunnene å utnytte de muligheter som iverksettelsen av disse reformer nå gir.

Det enkelte menneske føler seg ofte lite og maktesløst i vår tids kompliserte samfunn. En trygg tilværelse kan ikke være basert på alles kamp mot alle. Fellesskap og solidaritet mellom mennesker og nasjoner er grunnleggende forutsetninger for en lys og trygg framtid.

Vi må holde stand mot reaksjonære og autoritære strømninger som lett får næring i en delvis forvirrende brytningstid.

Vår politiske samfunnsform er det opplyste folkestyre. Det pålegger oss å skaffe oss kunnskaper, og å bruke dem i vårt arbeide og samarbeide. Og de forteller oss at vi er på veg inn i en tid da vilje og evne til solidaritet, fellesskap og samarbeide er det viktigste vilkår for det enkelte menneskes trygghet og muligheter.